

Трябва ли да се страхуваме от неместни дървесни видове в европейските гори?

Funded by the Horizon 2020 Framework Programme of the European Union

University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna

Хората интродуцират нови растения от векове - с находчивост и умение са успявали да отглеждат различни видове треви, зеленчуци и дървета. Днес трудно бихме си представили от менюто ни да липсват пшеницата, царевичката, картофът, домати, ябълката, кайсията, орехът или кестенът.

Неместните растения, въведени в Европа след откриването на Америка (1492 г.), когато започва интензивна обмяна на стоки и растения, се наричат неофити. Растенията, въведени преди тази година, например по Пътя на коприната от Азия, получават наименованието археофити. Видовете, които се възобновяват и създават потомство, приемат за натурализирани, а тези, които се разпространяват и изместват местните видове, наричаме инвазивни.

Въз основа на Регламент 1143/2014 Европейският съюз редовно актуализира списък на инвазивните чужди видове, сред които засега няма дървесни, като забранява тяхното внасяне, разпространение, търгуване и засаждане.

В европейските гори могат да бъдат открити повече от 150 неместни дървесни видове, с които е покрита 4 % от горската площ. В някои региони на континента се разчита предимно на неместни дървесни видове. Акацията, евкалиптите, ситковият смърч, дугласката, усуканият бор, хибридни тополи, някои лиственици, червеният дъб и лъчистият бор съставляват 97 % от площта на неевропейските горскодървесни видове.

Обезлесяването в Европа в миналото е предизвикано основно от превръщането на горски площи в обработваема земя или пасища и от голямото търсене на дървесина. Неместните дървета се оказали полезни за залесяването на оголени терени, особено на север, където се срещат малко местни дървесни видове. Доказано е, че неместните дървесни видове растат средно с 20-30 % по-бързо от еквивалентните местни видове, а понякога дори повече. При вариант, в който Европа не може да отговори на търсенето на дървесина, алтернативата - да бъде увеличен вносът на дървен материал, идва с въпроса ще бъдат ли гарантирани европейските стандарти за устойчиво и природосъобразно стопанисване на горите. Подобрването на почвата е друга важна услуга, която предоставя интродуцирането - редица неместни дървесни видове са доказали, че растат добре на силно деградирани, пясъчливи почви или в карстови райони.

Основните очаквания към неместните видове са устойчивост на типичните за района климат, почва и вредители, благоприятни биохимични свойства и структура на дървесината и бърз растеж. Важно е и да не оказват значително отрицателно въздействие върху гората, биоразнообразието, почвата и водата. От практическа гледна точка възобновяването на видовете с висококачествени семена трябва да е надеждно, евентуални смеси с местни дървесни видове също са желани.

Не всяко интродуциране на неместни видове обаче е успешно. В миналото вътрешновидовата изменчивост не е била напълно осъзната и дървесни видове, от които се е очаквало да се представят добре, са били отсичани след няколко години поради лошо здраве. Един интродуциран вид може да представлява и екологичен риск за дадена екосистема с превъзходството си над местните видове, със способността си да предизвика дефицит на влага и промени в почвата и да създава неблагоприятни условия за местната фауна, тъй като неместните видове могат да бъдат лош източник на храна или среда на живот.

За щастие, в повечето случаи рискът от въвеждането на неместни горски видове до голяма степен може да се контролира. Регулирането на състава на насажденията, отсичането и отстраняването на нежеланите дървета е стандартна практика на отговорните горски стопани. Разпространението на насажденията в защитени зони може ефективно да бъде избегнато, ако буферната зона е редовно контролирана. Въпреки че дървесните видове обикновено се разпространяват бавно, някои видове са по-проблематични - могат да се възобновяват издънково, да се опрашват и кръстосват по нежелан начин с местни видове или да променят месторастенето в продължение на години след отстраняването им (като акацията например).

Според някои мнения горите трябва да останат диви и непроменени, за разлика от интензивното управление на земеделски земи, в които на големи площи се отглеждат неместни растения. Интересното е, че дискусиите за забрана на неместни дървета се фокусира главно върху горите. В градовете, от друга страна, се радваме на разнообразието от много чужди видове. Въпреки всичко опитът показва, че неместната растителност, предлагаща различни услуги като нови работни места в селските райони, възможност за производство на мед и трайна дървесина, с годините бива приета от обществото.

Едно от най-важните решения при управлението на горите е подборът на дървесни видове и неместните могат да помогнат за превръщането на горите в по-устойчиви на глобални промени и да предложат нови възможности. Поради климатичните екстреми и появата на нови вредители до няколко десетилетия може да останат по-малко продуктивни местни дървесни видове с желана дървесина (сега например планинският ясен е унищожаван от гъби, а смърчът в низините умира от суша и насекоми). Интродуцираните дървесни видове могат да помогнат за запазването на горите, техните функции и структура и да запълнят празните ниши, останали от оттеглящи се местни видове, затова е разумно да се инвестира в повишаване на тяхното разнообразие. Провиненчните изследвания и селекцията са перспективни начини за по-нататъшно увеличаване на производителността на неместните дървесни видове.

От години екзотични дървесни видове се използват за производство на дървесина в горското стопанство, за култивиране на бедни и деградирани терени, предоставяйки едновременно с това редица екосистемни услуги. От друга страна, разпространявайки се неволно, чуждите видове могат да нарушат екосистемите, като заменят местни дървесни видове, застрашени от изменението на климата, насекоми и патогени. Затова интродуцирането трябва да се прилага отговорно, с балансиране на плюсовете и минусите, след оценка на рисковете, с решения, базирани на информационни анализи, и далеч от чувствителни и редки местообитания.

Кратко изложение на COST Дейност FP1403 (NNEXT) „Неместни дървесни видове за европейските гори: опит, рискове и възможности (2014-2018 г.)“, с участието на 36 страни. Ръководен комитет: Елизабет Пьотзелсберг, Хайнрих Шпикер, Хуберт Хасенауер, Моника Коннерт, Фриц Мохрен и Анна Газда. Издател: Университет за природни ресурси и науки за живота, Виена, <http://nnext.boku.ac.at/>

Превод доц. д-р Емил ПОПОВ
Институт за гората - БАН